

EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
9. KLASEI

2011. gada 24. maijā
SKOLĒNA DARBA LAPA
Lasīšana

Vārds _____

Uzvārds _____

Klase _____

Skola _____

1. uzdevums (6 punkti).

Izlasi tekstu un atbildi uz jautājumiem!

Latvijas Nacionālais vēstures muzejs – latviešu tautas materiālās kultūras vērtību lielākā krātuve – dibināts 1869. gadā kā Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas muzejs. Lai labāk izprastu tā rašanās iemeslus un mērķus, jāiepazīstas ar situāciju Rīgā vairāk nekā pirms simt gadiem.

Līdz pat 19. gs. 60. gadiem Rīga bija pilsēta – cietoksnis, kuras izbūvi un saimniecisko attīstību noteica dažādi militāri stratēģiski apsvērumi. Tikai pēc nocietinājumu nojaukšanas senā tirdzniecības pilsēta sāka pārveidoties par modernu rūpniecības centru ar daudznacionālu iedzīvotāju sastāvu. Pēc 1867. gada tautskaites datiem Rīgā no 102 590 iedzīvotājiem 42,9% bija vācieši, 25,1% krievi un 23,6% latvieši. Rakstnieks Matīss Kaudzīte devis šādu savas tautas raksturojumu: „Līdz pagājušā gadsimteņa vidum latvietis sevi nepazina un nesauca citādi kā par zemnieku, jo tā viņu sauca visi, kas tolaik šķīta augstāki par viņu vai arī patiesi bija augstāki. Pēc sava darba un stāvokļa viņš arī cits nekas nebija kā tikai zemnieks. Ja arī kādreiz kur minēja „latvieti”, tad tomēr šo nosaukumu saprata tikai tā paša zemnieka nozīmē vien, jo neviens nespēja domāt, ka zemnieks un latvietis esot divi pavisam šķirti jēdzieni.”

Rīgā nonākušie un pie bagātības tikušie latvieši iemācījās runāt vāciski un bieži vien savu izcelsmi noliedza. Nebija viegli pilsētā atrast savus tautiešus. Situācija mainījās 19. gs. otrajā pusē, kad pēc zemniekus diskriminējošu likumu atcelšanas latvieši arvien lielākā skaitā ieplūda Rīgā un viņu dzīvesveids mainījās. Veidojās latviešu pilsonība un inteliģence, cēlās latviešu tautas nacionālā pašapziņa, un latviešiem radās nepieciešamība pēc savas organizācijas, kur tautiešiem satikties, lietderīgi un kulturāli pavadīt brīvos brīžus, papildināt zināšanas utt.

1868. gadā nodibināja Rīgas Latviešu biedrību (turpmāk RLB), kuras sastāvā darbojās vairākas kultūrizglītojošas komisijas. Viena no tām, 1869. gadā izveidotā Zinību komisija, uzsāka muzejisku priekšmetu vākšanu, lai radītu Latviešu muzeju. Jaunais muzejs savas darbības pirmajos gadu desmitos pieņēma visu, ko tam dāvināja. Līdz ar arheoloģijas, etnogrāfijas un numismātikas kolekcijām vāca arī ģeoloģijas, botānikas un zooloģijas materiālus. Pirmā īslaicīgā etnogrāfiskā izstāde tapa tikai 1890. gadā RLB telpās.

Gatavojoties X Viskrievijas arheoloģijas kongresam Rīgā, 1896. gadā RLB nolēma sarīkot latviešu etnogrāfisko izstādi. Lai to sagatavotu, Zinību komisija nosūtīja uz dažādiem Latvijas novadiem 10 zinātniskas ekspedīcijas muzejisku priekšmetu vākšanai. Tika iegūti vairāk nekā 6000 etnogrāfisku priekšmetu un rosināta latviešu sabiedrības interese par savas tautas vēsturi. 1895. gadā publikas apskatei atvēra muzeja ekspozīciju. Tas pavēra jaunas iespējas tautas izglītošanā un nacionālās pašapziņas celšanā.

1903. gadā RLB nopirka sev jaunu ēku Pauluči ielā (tag. Merķeļa iela), kur bija atvēlētas telpas muzejam. 1914. gadā par latviešu tautas saziņotiem līdzekļiem sākās speciāli muzeja vajadzībām projektētas ēkas celtniecība, taču to pārtrauca Pirmais pasaules karš, un projektu vairs nerealizēja. Pēc Latvijas valstiskās neatkarības pasludināšanas 1918. gadā RLB Latviešu muzeja krājumu nodeva valsts rīcībā. 1920. gadā tam piešķīra telpas Rīgas pilī. 1924. gadā ar ģeogrāfijas likumu muzejs ieguva valsts muzeja statusu un jaunu nosaukumu – Valsts Vēsturiskais muzejs.

(Pēc interneta materiāliem.)

1. Kad un kāpēc Rīgai bija iespējams sākt rūpniecisku attīstību?

2. Kuri dati liecina par to, ka Rīga 19. gs. bija multikulturāla pilsēta?

3. Kā latvietis tika saukts līdz 19. gadsimta vidum?

4. Paskaidro, kāpēc 19. gs. 1. pusē Rīgā latviešu inteliģence veidojās lēni!

5. Kāds bija mērķis, dibinot Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijas muzeju?

Aizpilda skolotājs:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Kopā par 1. uzd.: _____

2. uzdevums (16 punkti).

Izlasi Ojāra Buša tekstu „Katram cilvēkam – vismaz pa vienam vārdam!” un atbildi uz jautājumiem!

Katram cilvēkam – vismaz pa vienam vārdam!

1. Šis sauklis šķiet pilnīgi pamatots, taču neviena no mūsu pāri par 40 politiskajām partijām nav to ierakstījusi savā programmā. Patiesību sakot, tas jau sen ir īstenots, katram cilvēkam arvien ir bijis savs vārds, t. i., personvārds, vismaz, ja runājam par to laiku, ko aptver vēstures atmiņa. Rakstisku liecību par vārda esamību sniedz jau vissenākais literatūras piemineklis, šumeru un akadiešu eposu „Gilgamešs”, kas pierakstīts ķīļrakstā uz māla plāksnītēm vairāk nekā divus tūkstošus gadu pirms Kristus dzimšanas. Šajā eposā stāstīts par valdnieku *Gilgamešu*, kura prototips dzīvojis 27.–26. gadsimtā pirms Kristus, un viņa tēvu *Lugabandu*, par valdnieka kalpu *Enkidu* un Gilgameša cīņu ar cita valdnieka – *Agas* – vadīto karaspēku.

2. Protams, šis eposu, lai arī cik sens, radies tomēr samērā attīstītā civilizācijā, bet cilvēkiem vārdi bija acīmredzot jau pirmatnējā sabiedrībā; par to liecina arī mūsdienu etnogrāfu vērojumi pat visprimitīvākajās ciltīs. Tāpēc arī viens no antīkās pasaules lielākajiem ģēnijiem Homērs varēja droši un pamatoti gluži mūsdienīgā zinātniskā līmenī apgalvot: „Nav jau starp mirstīgiem tāda neviena, kam nebūtu vārda, / Vai nu tas būtu no augstākas, vai zemākas kārtas, jo vienmēr / Vecāki katram dod vārdu, kad cilvēks ir pasaulē nācis.” („Odiseja”, 8. dziedājums.)

3. Kaut gan mūsdienās zemeslodes iedzīvotāju kopskaits ir jau seši miljardi, daudzkārt pārsniedzot Homēra laikabiedru skaitu, tomēr tikko minētais sengrieķu dzejnieka apgalvojums nav zaudējis aktualitāti.

4. Personvārds nav vis „lieka greznība”, bet nepieciešamība; ja nebūtu personvārdu, kā gan varētu atšķirt, reģistrēt vai uzrunāt kādu vienu cilvēku no daudziem? Var, protams, izlīdzēties ar iesauku, palamu, taču arī tā no valodniecības viedokļa ir specifisks personvārdu paveids.

5. Bet vai tiešām obligāti vajadzīgs vārds, vai nevarētu iztikt, piemēram, ar numuru vai skaitļu un burtu kombināciju? Šādā veidā, kā zināms, var izdalīt un nosaukt, piemēram, katru

atsevišķo automašīnu starp miljoniem visādi citādi savā starpā līdzīgajām. Dažā labā zinātniski fantastiskā romānā šāds cilvēku apzīmēšanas veids ir aprakstīts, varam atcerēties arī kaut ko līdzīgu, attiecinātu uz cilvēkveidīgām skudrām nesen rādītajā animācijas filmā „Skudra Z”. Pavisam reāli cilvēku numerācija, atņemot viņiem vārdu, bija ieviesta totalitāro režīmu koncentrācijas nometnēs, kļūdamā par vienu no cilvēka pazemošanas elementiem. Turpretim sagaidīt, ka cilvēki no brīvas gribas piekristu kļūt par numurētiem bezvārda elementiem, nūdien nav nekāda pamata. Tiesa, modernajos lielpilsētā džungļos cilvēks brīžiem var savu vārdu tomēr pazaudēt un kļūt par „pilsoni ar hūti” vai sešdesmitgadīgu „meitenīti”, bet labākajā gadījumā par „kundzīti”.

6. Savs vārds gan pieder katram cilvēkam, bet ne jau paša sagādāts (izņemot, protams, samērā retos personvārda oficiālas maiņas gadījumus). Parasti tie ir vecāki, kas savam bērnam sagādā ne tikai autiņus un šūpuli (vai pamperus un importa ratiņus) pirmajiem dzīves mēnešiem un gadiem, bet arī vārdu, kas valkājams nenovalkājas visu mūžu un, ja cilvēks to ir pelnījis, tiek daudzināts arī vēl nākamajās paaudzēs. Tāpēc vārda došana jaundzimušajam ir gauži atbildīgs uzdevums, un ar to saistās daudzi ticējumi un ieražas.

7. Senajiem romiešiem bija paruna *nomen et omen* (vārds un novēlējums, pareģojums), kura atspoguļo ticību tam, ka katra cilvēka vārds var ietekmēt un ietekmē šī cilvēka likteni. Tāpēc vecāki sava bērna vārdā centās ietvert tos novēlējumus, kas šķita visnozīmīgākie. Tiesa gan, mums pierasts, ka bērnam cenšas atrast labskanīgu vārdu, kas rada tīkamas emocijas, piemēram, *Leva, Smuidra, Dzidra, Skaidrīte, Dzintars, Valdis*, taču pasaules praksē var sastapt arī vārdus ar nozīmi 'suņaste', 'mulķis', 'smirdošais', 'atkritums’.

8. Meitenes mēdz saukt vārdos, kas it kā iemieso skaistumu un grāciju. Daudzi sieviešu personvārdi cēlušies no puķu nosaukumiem, piemēram, *Lilija, Roze, Madara, Narcise*.

9. Daudz, daudz biežāk tomēr, dodot vārdu jaundzimušajam, šajā vārdā cenšas ietvert nepārprotamu laba novēlējumu. Ja no zēna grib sagaidīt izaugam drosmīgu un spēcīgu vīru, tad var bērnu nosaukt kāda varena zvēra vārdā: *Leo, Leons, Leonīds*.

10. Izturības un rakstura stingrības simbols daudzām tautām ir akmens. Tieši šāda nozīme ir tadžiku personvārdam *Sangs* un uzbeku – *Tošs*. Pirms vairākiem gadsimtiem krievi bija vīriešu vārds ar to pašu nozīmi – *Kameņs*; liecības par to saglabājušās arhīvos un visai izplatītajā uzvārdā *Kameņevs* (tas sākotnēji bijis tēva vārds – Kameņa dēls). Un arī mums visiem labi zināmais *Pēteris* (tāpat kā krievu *Pjotrs*, angļu *Pīters*, itāliešu *Pjetro*, somu *Peka* u. c.) cēlies no sengrieķu valodas sugasvārda *petros* 'akmens, klints' (sal. *petroleja* – burtiskā tulkojumā 'akmens eļļa’).

11. Mūsdienu apstākļos personvārda izvēli bieži vien nosaka sekundāras asociācijas, t. i., nevis šī vārda etimoloģiskā nozīme, bet gan doma par kādu cilvēku, kuru sauc attiecīgajā vārdā. Tā zēnus bieži vien nosauc vectēvu vārdā (dažām tautām tas ir gandrīz obligāts noteikums). Ierosmi var dot ne vien reāls cilvēks, bet arī mākslas (īpaši literatūras) tēls. Pēc V. Lāča romāna „Zvejnieka dēls” publicēšanas Latvijā strauji pieauga *Oskaru* skaits (bet atkārtots šī vārda popularitātes pieauguma vilnis bija vērojams ap to laiku, kad toreizējie Oskari sāka kļūt par vectētiņiem). Savukārt E. Līva romāns „Velnakaula dvīņi” izraisīja krasu lēcieni vārda *Kaspars* sastopamības biežumā. Diezgan grūti pie mākslas darbiem pieskaitīt televīzijas seriālus, taču mūsdienās tieši tie varbūt visspēcīgāk ietekmē personvārdu modi visā televīziskotajā pasaulē, un arī Latvijā jau ir gan savas *Izauras*, gan *Brendas*. Vārdu izvēli ietekmē arī tāds kritērijs kā daiļskanība, kaut arī ne vienmēr var viegli pateikt, kāpēc tieši viens vārds kādam liekas daiļskanīgs, bet otrs – ne visai.

12. Vārds tāpat ir vecāku dāvana bērnam, turklāt viena no nozīmīgākajām, visilgāk lietojamām.

1. Skaidro, kā tu saproti teksta nosaukumu „Katram cilvēkam – vismaz pa vienam vārdam”!

1. _____

2. Izraksti no teksta, kurš literārs darbs (žanrs, darba nosaukums) sniedz pirmo rakstisko liecību par cilvēka vārda esamību!

2. _____

3. Kāpēc cilvēkam nepieciešams vārds?

- _____
- _____
- _____

3. _____

4. Kāpēc cilvēkiem tika piešķirti numuri vārdu vietā?

4. _____

5. Kādas dzimtas tradīcijas palīdz saglabāt personvārdus paaudžu paaudzēs?

5. _____

6. Izskaidro frāzi „**vārds valkājams nenovalkājas visu mūžu**”!

6. _____

7. Izraksti, ko nozīmē senā romiešu paruna „**nomen et omen**”!

7. _____

8. Kādu kritēriju vecāki izmanto, izvēloties meiteņu vārdus? Mini vienu kritēriju un piemēru!

8. _____

9. Izraksti, kurš latviešu zēna personvārds simbolizē rakstura stingrību un izturību! Pamato!

9. _____

10. Kuri latviešu literārie darbi (autors, darba nosaukums) ir ietekmējuši bērnu vārdu izvēli?

- _____
- _____

10. _____

3. uzdevums (3 punkti).

Izlasi Jāņa vēstuli! Atrodi un izraksti tos frazeoloģismus, kuri atbilst skaidrojumiem, kas doti tabulā zem teksta!

Sveiki, draugi!

Gribu izstāstīt savu bēdu! Mūsu draudzīgajā kompānijā es pēkšņi sajutos kā piektais ritenis. Nebiju pārliecināts, ka situācija jebkad uzlabosies kaut vai par mata tiesu, drīzāk tas nekad nenotiks.

Līdz šim likās, ka mūsu kompānijā visi sadzīvoja kā cimd ar roku. Kur var pazust draudzība, tā ir kā akā iekritusi. Kāpēc viss pasaulē notiek tik ačgārni? Jūtos kā izmests uz sēkļa. Nepateicība – pasaules alga! Ja kāds neprata izpildīt vēstures mājasdarbu, es to vienmēr citiem pratu ieliet kā ar karoti. Tagad visi varēs kost pirkstos!

Cerams, ka neesmu aizvainojumā uzpūtis no mušas ziloni, varbūt rīt viss nokārtosies, jo cilvēks domā – dievs dara.

Jānis

Skaidrojums	Frazeoloģisms
Pazust, izgaist	
Izskaidrot	
Nožēlot	

1. _____

2. _____

3. _____

Kopā par
3. uzd.:

4. uzdevums (10 punkti).

Saliec teikumus nepieciešamās pieturzīmes!

1. Mūsdienās neviens nespēj iedomāties dzīvi bez vārda un uzvārda taču sākumā bija tikai vārds.

1. _____

2. Uzvārdu popularitātes iemesli bija visai vienkārši jo tie deva iespēju identificēt atsevišķu indivīdu pūlī un jādoma ka ļoti pateicīgi par šādu izdomājumu bija arī dažādu kontroles un uzraudzības iestāžu darbinieki.

2. _____

3. Ja var ticēt senajiem avotiem mūsdienu latviešu priekšteči kaut ko līdzīgu uzvārdiem lietoja jau četrpadsmitajā gadsimtā vai pat agrāk.

3. _____

4. To apliecina Rīgas pilsētas ienākumu grāmatas kur atrodami vārdi un uzvārdi kā Edžus Padoms vai Ansis Svētdiena un Nikolajs Kovārnis.

4. _____

5. 19 gs sākumā kad Krievijas cars Aleksandrs I apstiprināja likumu par dzimtbūšanas atcelšanu sākās uzvārdu piešķiršana visiem zemniekiem.

5. _____

6. Kad latviešu zemnieks bija ieguvis nosacītu brīvību viņš protams varēja biežāk vārns dzenāt taču tad bija risks ka muižkunga piešķirtais uzvārds būs Kovārnis vai Blēņa.

6. _____

7. Kādā kalendārā bija publicēts anonīma autora raksts ar padomiem un aizrādījumiem uzvārdu pieņemšanā kā arī bija ievietoti saraksti ar latviskiem uzvārdiem.

7. _____

8. Laikam ejot līdz mūsdienām diemžēl nav saglabāties gandrīz nekas no pagastu tiesu uzvārdu došanas protokoliem.

8. _____

9. Uzvārdus apstiprināja muižas policija vai pats muižnieks vai arī pagasta tiesa ko vadīja muižas skrīveris.

9. _____

10. Lielākos pagastos kur cilvēku skaits sasniedza vismaz 6 līdz 8 simtus kungi ķērās pat pie Bībeles un piešķīra zemniekiem tādus uzvārdus kā Mozus vai Abzalons.

10. _____

Kopā par
4. uzd.:

(Pēc O. Buša.)

5. uzdevums (5 punkti).

Uzraksti Ineses vārdā viņas krustmātei ielūgumu uz 9. klases izlaidumu! Iedomājies, ka Inese mācās tavā klasē un svinēs izlaidumu reizē ar tevi!

N. _____

S. _____

P. _____

Kopā par
5. uzd.:

**EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
9. KLASEI**

2011. gada 24. maijā
DARBA VĒRTĒTĀJA LAPA

Uzdevumus vērtē saskaņā ar vērtēšanas kritērijiem (par katru pareizu atbildi – 1 punkts) un vērtēšanas tabulām.

<p>LASĪŠANA 1. uzd. – 6 punkti; 2. uzd. – 16 punkti; 3. uzd. – sk. rakstīšana daļas 1. uzd.</p> <p align="center">Maksimālais punktu skaits – 22 punkti.</p>	<p>VALODAS SISTĒMAS IZPRATNE 1. uzd. – 10 punkti; 2. uzd. – 6 punkti; 3. uzd. – 3 punkti; 4. uzd. – 10 punkti; 5. uzd. – 5 punkti.</p> <p align="center">Maksimālais punktu skaits – 34 punkti.</p>
<p>RAKSTĪŠANA 1. uzd. (lasīšanas daļas 3. uzd.) – 9 punkti (sk. 1. tab.); 2. uzd. – 25 punkti (sk. 2. tab.).</p> <p align="center">Maksimālais punktu skaits – 34 punkti.</p>	<p>RUNĀŠANA Jāizmanto 3. tabula „Runātprasmes vērtēšanas kritēriji”.</p> <p align="center">Maksimālais punktu skaits – 20 punkti.</p>

Lasīšana

Uzd.	Jaut.	Kritēriji	Punkti
1.	1.	Par katru pareizu atbildi (laiks un cēlonis) – 1 p.	2
	2.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	3.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	4.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	5.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
2.	1.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	2.	Par pareizu atbildi (žanrs un darba nosaukums) – 1 p.	1
	3.	Par trim pareizām atbildēm – 1 p.	1
	4.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	5.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	6.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	7.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	8.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	9.	Par pareizu atbildi – 1 p.	1
	10.	Par katru pareizu atbildi (autors, darba nosaukums) – 1 p.	2
	11.	Par katru pareizu atbildi – 1 p.	3
	12.	Par katru pareizu atbildi – 1 p.	2

Valodas sistēmas izpratne

Uzd.	Vērtējums	Punkti
1.	Par katru pareizu atbildi – 1 p.	10
2.	Par katru pareizi izveidotu teikumu pēc uzbūves – 1 p. Par katru teikumu, kurā pareizi iesaistīts vārdu savienojums – 1 p. Par katru teikumu bez pareizrakstības kļūdām – 1 p.	2 2 2
3.	Par katru pareizi ierakstītu atbildi – 1 p.	3
4.	Par katru teikumu, kurā precīzi saliktas pieturzīmes – 1 p.	10
5.	Par ielūguma izvietošanu/noformējumu – 1 p. Par ielūguma saturu (adresāts, ielūguma teksts ar precīzi norādītu pasākumu, laiku, vietu, adresi, paraksts) – 2 p. Ja saturā pieļauta 1 kļūda, nav kāda elementa – 1 p. Ja saturā pieļautas 2 un vairāk kļūdu, nav 2 un vairāk elementu – 0 p. Par pareizrakstību – 2 p. Pieļauta 1–2 ortogrāfijas un/vai interpunkcijas, un/vai stila kļūdas – 1 p. Pieļautas 3 un vairāk kļūdu – 0 p.	5

1. tabula

Vērtēšanas kritēriji rakstīšanas 1. uzdevumam (9 punkti)

Kritēriji Punkti	Saturs	Stils	Ortogrāfijas kļūdas un interpunkcijas kļūdas
3	Saturs atbilst tematam. Domas izteiktas plānveidīgi un loģiski, tās ir pamatotas.	Dažādas un stilistiski iedēriņas teikumu konstrukcijas. Viegli uztverams teksts. Pieļaujama 1 neprecizitāte vārdu izvēlē.	0
2	Saturs atbilst tematam. Izteiktās domas pamatotas, bet atkārtotas.	Vienveidīgi teikumi. Viena vai divas kļūdas teksta uzbūvē vai vārdu izvēlē.	1–2
1	Izteikts pretrunīgs viedoklis. Domas nepamatotas vai haotiskas.	Trīs vai četras stila kļūdas.	3–4
0	Darbs neatbilst tematam. Tekstā paustā doma nav uztverama. Rokraksts nav salasāms.	Piecas un vairāk stila kļūdu.	5 un vairāk

Vērtējamās stila kļūdas:

- nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi;
- nepilnīgi, nepabeigti teikumi;
- nepareizi lietots „ka” un „kad”;
- nepamatota personas un laiku maiņa;
- šķīruma un/vai vienojuma saiķļu nemotivēts lietojums;
- neloģisks teikums;
- neloģiska vārdu secība un kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē;
- vārdu izvēles un vārdu formu izveides kļūdas.

2. tabula

Vērtēšanas kritēriji rakstīšanas 2. uzdevumam (25 punkti)

Kritēriji	Saturis	Teksta uzbūve (plānojums)			Valoda (pieļaujamais kļūdu skaits)		
		Punkti	stils	ortogrāfija	interpunkcija	stils	ortogrāfija
5	Temats mērķtiecīgi atklāts. Saturs pilnībā atbilst tematam. Patstāvīgi un pamatoti spriedumi. Pamatojumam izmantoti fakti. Atklāšanas rakstītāja personīgā attieksme. Spēj ieinteresēt lasītāju.	1	0	1	1	0	1
4	Saturs atklāts atbilstoši izteiksmes stilam un uzdevuma nosacījumiem.	2-3	1	2	2-3	1	2
3	Patstāvīgi spriedumi, nepietiekami pamatoti. Izmantotajos faktos ir nelielas neprecizitātes. Saturs atklāsmē pietrūkst mērķtiecības.	4-5	2	3	4-5	2	3
2	Temata paplašinājums vai sašaurinājums. Spriedumi veidoti kā apgalvojumi, tie netiek pamatoti vai arī apgalvojumam trūkst loģikas. Fakti izmantoti, bet tie tekstā loģiski neiekļaujas.	6-7	3	4	6-7	3	4
1	Izteiktās domas frāžainas, nepamatotas. Ir vēstījums vai apraksts bez pārsprieduma elementiem. Domas atkārtojas. Viedoklis ir pretrunīgs. Fakti nav vai arī tajos ir kļūdas.	8-9	4	5	8-9	4	5
0	Nepamatoti emocionāls stāstījums bez pārsprieduma elementiem. Temata vulgarizācija. Domas daļēji atbilst tematam.	10...	5...	6...	10...	5...	6...

Ja darba apjoms ir mazāks par 150 vārdiem, pareizrakstības un stila kļūdas vērtē pēc šīs tabulas:

Punkti	Valoda (pieļaujamais kļūdu skaits)		
	stils	ortogrāfija	interpunkcija
3	1	0	1
2	2-3	1	2
1	4-5	2	3
0	6...	3...	4...

Vērtējamās kļūdas:

- nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi;
- nepilnīgi, nepabeigti teikumi;
- nepareizi lietots „ka” un „kad”;
- nepamatota personas un laiku maiņa;
- šķruma un/vai vienojuma saikļu nemotivēts lietojums;
- nelogisks teikums;
- nelogiska vārdu secība un kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē;
- vārdu izvēles un vārdu formu izveides kļūdas.

3. tabula
Runāprasmes vērtēšanas kritēriji

Punkti	Saturs	Runas uzbūve	Vārdu krājums un stils	Izteikšanās veids*	Saziņa
4	Formulē tematu. Runa atbilst tematam. Pamato temata izvēli, pierādot tā nozīmīgumu sev vai sabiedrībai. Saturīgs (vērtīgs, bagāts) stāstījums, izmanto personīgo pieredzi. Informāciju sniedz, atklājot un pamatojot būtisko.	Skaidra un precīzi veidota runa (ievads, iztirzājums, nobeigums). Informāciju un uzskatus izklāsta secīgi, ievēro saistījumu starp daļām. Ievēro runas ilgumu.	Plašs vārdu krājums, daudzveidīga teikumu uzbūve. Ievēro valodas kultūras normas. Lieto tēmai un situācijai atbilstošu stilu. Iespējamās dažādas pārteikšanās.	Skaidra vārdu izruna. Piemērots runas ātrums. Maina balss intonācijas, lai uzsvērtu teiktā jēgu.	Izsaka savu viedokli par dzirdēto. Prot iesākt, virzīt un pabeigt saziņu. Lai atjaunotu sarunu, izmanto daudzveidīgus jautājumus. Atbild precīzi un pamatoti. Prasmīgi izmanto acu kontaktu, žestus, grimases.
3	Runa atbilst tematam. Cenšas pamatot temata izvēli, pierādot tā nozīmīgumu sev vai sabiedrībai. Saturīgs stāstījums, izmanto personīgo pieredzi.	Trūkst viena no plāna elementiem (ievada, nobeiguma). Informāciju un uzskatus izklāsta secīgi. Ievēro runas ilgumu.	Vārdu krājums atbilstošs, lai atklātu tematu, teikumu uzbūve piemērota satura atklāšanai. Lieto tēmai un situācijai atbilstošu stilu. Iespējamās dažādas valodas kļūdas.	Runā ielēkoties skaidri un sadzirdami. Cenšas izmantot intonācijas un atbilstoši mērķim pielāgot runas tempu.	Cenšas izteikt viedokli par dzirdēto. Jautā, lai virzītu vai atjaunotu sarunu. Atbild precīzi, pamatoti. Prasmīgi izmanto acu kontaktu, žestus, grimases.
2	Runa atbilst tematam. Nepietiekami atklāta personīgā attieksme.	Nav ievada un nobeiguma. Mēģina informāciju un uzskatus izklāstīt secīgi. Ievēro runas ilgumu.	Vārdu krājums ierobežots. Vienkāršotas uzbūves teikumi. Lieto situācijai neatbilstošu valodas stilu. Pārsvarā ievēro valodas kultūras normas.	Vāji vai pārspīlēti izmanto balss intonācijas. Monotona runa, nepamatotas pauzes.	Ir tikai jautājumi un atbildes. Nenoturīgs kontakts ar sarunas biedru. Pārsvarā atbild, pamatojot savu viedokli. Pārtrauc sarunas biedru.
1	Temata paplašinājums vai sašaurinājums. Izklāsta faktus, idejas, bet nav pārliecināts par sacīto. Satura izklāstā izmanto vienveidīgas frāzes.	Juceklīgi uzskaita faktus, idejas. Neievēro runas ilgumu.	Pārsvarā neloģiski vai nepabeigti teikumi. Maz ievēro valodas kultūras normas.	Iestudēta runa. Daļēji sadzirdama un saprotama runa.	Jautājumi neatspoguļo izpratni par dzirdēto. Nepamato savu viedokli. Atbild nepilnos teikumos. Pārspīlēti vai teatrāli žesti un grimases. Kontakts ar sarunas biedru parādās tikai jautājumu daļā.
0	Runa neatbilst tematam, vai skolēns neveido stāstījumu.	Spēj pateikt dažus atsevišķus teikumus vai vārdu savienojumus.	Nespēj domas formulēt teikumos.	Neskaidra un nesadzirdama runa.	Nav kontakta ar sarunas biedru. Skolēns neveido sarunu.

*Runas defektus neņem vērā.

EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
9. KLASEI

 2011. gada 24. maijā
 ATBILŽU LAPA

Lasišana
1. uzdevums.

1.	Sākot no 19. gs. 60. gadiem; nojauca nocietinājumus
2.	Tautskaites dati (varbūt arī precīzi minēti)
3.	Zemnieks
4.	Turīgie latvieši noliedza savu izcelsmi (tautību)
5.	Lai celtu nacionālo pašapziņu / izglītotu tautu

2. uzdevums.

1.	Iespējami varianti atbilstoši tekstam
2.	Eposs „Gilgamešs”
3.	Atšķirt, reģistrēt, uzrunāt
4.	Lai pazemotu
5.	Nodot vārdu no paaudzes paaudzē (iespējami varianti)
6.	Iespējami varianti atbilstoši tekstam
7.	Vārds, novēlējums, pareģojums
8.	Labskanība (leva) vai skaistums, grācija (Roze)
9.	Pēteris, no sengrieķu valodas 'akmens', 'klints'
10.	V. Lācis „Zvejnieka dēls” E. Līvs „Velnakaula dvīņi”
11.	Prototips, eposs, etnogrāfs
12.	Augstākas – zemākas / mūsdienu – antīks lesauka, palama

Valodas sistēmas izpratne
1. uzdevums.
Pūzdams, pārvēršas, ciezdams, ēzdams, uzbāžas, slēpdamies, esat, lūdzas, Nāciet, varat.
2. uzdevums.

Pietrūka + ģen.

Ir vairāk nekā

3. uzdevums.

Kā akā iekritusi, ieliet kā ar karoti, kost pirkstos

4. uzdevums.

1. Mūsdienās neviens nespēj iedomāties dzīvi bez vārda un uzvārda, taču sākumā bija tikai vārds.
2. Uzvārdu popularitātes iemesli bija visai vienkārši, jo tie deva iespēju identificēt atsevišķu indivīdu pūlī, un jādoma, ka ļoti pateicīgi par šādu izdomājumu bija arī dažādu kontroles un uzraudzības iestāžu darbinieki.
3. Ja var ticēt senajiem avotiem, mūsdienu latviešu priekšteči kaut ko līdzīgu uzvārdiem lietoja jau četrpadsmitajā gadsimtā vai pat agrāk.
4. To apliecina Rīgas pilsētas ienākumu grāmatas, kur atrodami vārdi un uzvārdi, kā Edžus Padoms vai Ansis Svētdiena un Nikolajs Kovārnis.
5. 19. gs. sākumā, kad Krievijas cars Aleksandrs I apstiprināja likumu par dzimtbūšanas atcelšanu, sākās uzvārdu piešķiršana visiem zemniekiem.
6. Kad latviešu zemnieks bija ieguvis nosacītu brīvību, viņš, protams, varēja biežāk vārnas dzenāt, taču tad bija risks, ka muižkunga piešķirtais uzvārds būs Kovārnis vai Blēņa.
7. Kādā kalendārā bija publicēts anonīma autora raksts ar padomiem un aizrādījumiem uzvārdu pieņemšanā, kā arī bija ievietoti saraksti ar latviskiem uzvārdiem.
8. Laikam ejot, līdz mūsdienām diemžēl nav saglabājusies gandrīz nekas no pagastu tiesu uzvārdu došanas protokoliem.
9. Uzvārdus apstiprināja muižas policija vai pats muižnieks, vai arī pagasta tiesa, ko vadīja muižas skrīveris.
10. Lielākos pagastos, kur cilvēku skaits sasniedza vismaz 6 līdz 8 simtus, kungi ķērās pat pie Bībeles un piešķīra zemniekiem tādus uzvārdus kā Mozus vai Abzalons.